

פרופ' אלי צור, ראש "המכון לחקר תולדות תנועות הנוער" במכון יד יערי בגבעת חביבה

כל העולם יודע כי ישראל היא מדינת הסטארט-אפ. צעירים ישראלים, היושבים בלילות ליד המחשב או במעבדות מפתחים מוצרים שכל העולם ניזון מהם. לאחרונה פותח בארץ מוצר חדשני שהולדתו לא במעבדה אלא בכנסת ישראל. מבחינה מדעית זהו הישג בלתי אפשרי, השווה בערכו למכונת הזמן. הכוונה היא לחוק הלאום. חוק הלאום מחזיר את המשפט הישראלי לתקופה שקדמה למשפט המודרני, לחוקה מדיוולית. בעוד שהחוקה המודרנית מניחה שוויון מוחלט בין האזרחים בתחום השיפוט, בימי הביניים לכל קבוצה חברתית, לכל שדרה הייתה מערכת שיפוטית נפרדת. דין הכמורה לא היה כדין הצמיתים, ודינם של אלה היה שונה מזה של האצולה.

חוק הלאום מניח שמבחינת זכויות האזרח יש הבדל בין היהודים לבין אלה שאינם בני העם הנבחר. לכאורה החוק אינו מתייחס לפן הפילי של המשפט, אך די לנו להתבונן למתרחש בשטחים, כדי לראות שהשוני בהיבט האזרחי גולש לפן הפילי. כאשר למחרת ההצבעה על חוק הלאום מחו הדרוזים על הדרתם מן ההטבות האזרחיות שהן קנין היהודים, התחייב ראש הממשלה כי בקרוב יועבר חוק חדש שיעניק לדרוזים מעמד ייחודי. אנו חוזרים לימי הביניים, כאשר לכל שדרה היו חוקים נפרדים ושונים.

ניתן לייחס לתומכי חוק הלאום בכנסת גישה צינית ואינסטרומנטלית. גם אם הדבר נכון, אין בכך דבר מפתיע. מדאיגה היא תמיכה גורפת של רוב הציבור היהודי בחוק הלאום. התמיכה הזאת מעגונת בראיית רוב החברה היהודית בסוגיית הסולידריות. ראשית הבעייתיות של הסוגייה כרוך במהפכה הצרפתית. המהפכה הצרפתית הולידה סיסמה שהיא מערכת הערכים שנחשבים אוניברסליים ועל-זמניים: חרות, אחווה ושוויון. אך קריאה בתולדות המהפכה מראה כי הסיסמה נולדה במציאות היסטורית ייחודית ומבחינה תפישתית שילוש זה סב סביב ציר מאחד. בשנת 1793 עמדה הרפובליקה הצעירה על עברי תהום וליעקובינים שהנהיגו אותה ברור היה כי ללא צעדי חירום האויבים מבחוץ ומבפנים ימוטטו את הפרויקט המהפכני. שני חוקים הגדירו מצד אחד את חובות האזרחים – "צוו הגיוס הכללי" ומאידך גיסא את גורלם של אלה שנחשבים לאויבי המהפכה – "צו החשודים".

הן החירות והן השוויון הוא נחלתם של האזרחים בלבד, כלומר של הציבור האגוד בחישוקי הסולידריות. מי שנמצא מחוץ לגבולות הסולידריות האזרחית, אינו שותף לחרות ולשוויון. בארץ רובו של הציבור היהודי מקבל נוסחה זו, אם כי במרוצת השנים השתנו ההגדרות של הסולידריות. בראשית שנות קיום המדינה, בתקופת כור החיתוך, השייכות הוגדרה על פי שני פרמטרים: ההשתייכות לעם היהודי לפי הגדרות חוק השבות והנכונות לקבל את כללי הישראליות הממלכתית. במרוצת השנים ההדרה המקובלת הייתה זו הכורכת השתייכות לאומית בדת היהודית, כלומר ההגדרה על פי ההלכה. ההגדרה הזו הקשתה על קבלת יהודי אתיופיה למעגל היהודי, אך יש להניח כי הסוגייה תיפתר במשך הזמן. כלל ההגדרות מאז קום המדינה היו הגדרות חברתיות-תרבותיות, וההדרה, כאשר התקיימה הייתה הדרה *De facto*. חוק הלאום הופך את גבולות הסולידריות, ועקב כך למי שנמצא מחוצה להן להגדרות *De jure*, בעלות משמעות משפטית.

חוק הלאום בניסוחו הנוכחי נשמע כמו חזרה על החוקים שהיו קיימים מקדמת דנא, למשל חוק סמלי המדינה. הסכנה הטמונה בו היא לא במשמעותו הקונקרטי, אלא בהיותו פתח לתחיקה עתידית שתעצב את המדינה והמערכת המשפטית שלה על הכלל "הפרד ומשול", כאשר כל מגזר בחברה הישראלית נהנה מזכויות וחובות שונים, ומדיר חלקים של החברה הישראלית

מחוץ לגדר. מבנה כזה יאפשר סיפוח חלק של השטחים, כאשר תושביהם הפלסטינאים יישארו חסרי זכויות, ואת התניית אזרחותם של האזרחים הערבים של המדינה ברצון הממסד היהודי של המדינה. חוק הלאום, בגלגוליו האפשריים, יאפשר להוציא אל מחוץ למעגל הסולידריות את אותן הקבוצות שיוגדרו כמסכנות את אחדות הלאום.

יתכן והתמונה המוצגת היא פסימיסטית מדי, קודרת מדי, שלא תתגשם במציאות. אך חייבים לזכור שראינו הצגות דומות במקומות אחרים ובזמנים אחרים. ודי לחכימא ברמיזא.

יוני 2019